

İbrahim Telliöđlu, **XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri**, Serander Yayınevi, Trabzon, 2009, 165 sayfa.

Erhan ATEŞ*

Karadeniz ve Kafkasya tarihi üzerine çalışmalar yapan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi İbrahim Telliöđlu tarafından kaleme alınan *XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri* başlıklı kitap, Serander Yayınevi tarafından 2009 yılında Trabzon'da yayınlanmıştır.

Bu kitap *Kaynaklar ve Araştırmalar* kısmının yanında bir *Giriş*, üç bölüm ve bir *Ekler* kısmından meydana gelmektedir. Her bölüm kendi içerisinde çeşitli ana başlıklara ayrılmıştır. Birinci bölüm *Türk-Gürcü İlişkilerinin Yeniden Başlaması*, ikinci bölüm *Gürcistan'ın Kuruluşu ve Türkler*, üçüncü bölüm *Moğolların Ortadoğu'ya Yöneldiği Dönemde Türk-Gürcü İlişkileri* başlığını taşımaktadır.

Yazar, kitabın başındaki *Kaynaklar ve Araştırmalar* bölümünü (s.XV-XXIX) iki ana başlığa ayırmıştır. Bunlardan ilki olan "Kaynaklar" kısmında kitabın yazımı sırasında kullanılan kaynak eserler incelenmiş ve bunlar hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunularak, çalışma için hangi açılardan önem arz ettikleri ifade edilmiştir. Bu bölümün ikinci ana başlığı olan "Araştırmalar" kısmında ise en fazla kullanılan yerli ve yabancı araştırma eserlerinden bahsedilerek bunların sahip oldukları artı ve eksi yönler hakkında bilgiler verilmiştir.

Telliöđlu, kitabının *Giriş* (s.1-26) kısmında Gürcistan coğrafyası hakkında bilgiler vererek ele almış olduğu bölgenin coğrafi sınırlarını çizmiş ve bu bölgede yaşayan en eski halklar hakkında bazı malumatlar vermiştir. Daha sonra milattan önceki devirlerden itibaren bu bölgeye yerleşen bazı Türk kavimlerinin (Kimmerler, İskitler, Buntürkler, Kıpçaklar, Hazarlar) Gürcüler ile olan münasebetleri hakkında bilgiler veren yazar, bu münasebetlerin çok eski dönemlerden itibaren var olduğunu ve bölgedeki Türk varlığının milattan önceki dönemlere kadar dayandığını ortaya koymuştur.

* Arş. Gör., A.Ü., Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, er-han18@hotmail.com

Türk-Gürcü İlişkilerinin Yeniden Başlaması adını taşıyan birinci bölüm (s.27-66), iki ana başlık altında incelenmiştir. Müellif “Kafkasların Güneyinde Türk Akınları Dönemi” adını taşıyan ilk kısımda, XI. yüzyıl başlarında Gürcülerin içerisinde buldukları durum hakkında genel bilgiler vermekte ve Selçukluların 1016 yılında Çağrı Bey kumandanlığında Anadolu’ya gerçekleştirdikleri akınlarından bahsetmektedir. Bu kısımda ayrıca, Bizans İmparatorluğu’nun Kafkasya ve Doğu Anadolu bölgesine yönelik askerî ve siyasî faaliyetleri ile Selçukluların Tuğrul Bey (1040-1063) döneminde bölge üzerine gerçekleştirdikleri akınlar hakkında bazı malumatlar verilmektedir. Tellioglu, “Gürcülerin Selçuklu Hâkimiyeti Altına Alınışı” adını taşıyan ikinci başlık altında ise Sultan Alp Arslan (1063-1072) ve Melikşah (1073-1092) dönemlerinde Kafkasya’ya gerçekleştirilen seferler hakkında bilgiler vermekte ve Malazgirt Savaşı’ndan sonra başlayan Anadolu’nun Türkleşme sürecini ve Türkmenlerin bölgedeki faaliyetlerini açık ve anlaşılır bir şekilde anlatmaktadır.

Kitabın *Gürcistan’ın Kuruluşu ve Türkler* başlıklı ikinci bölümü (s.67-109), üç ana başlık altında ele alınmıştır. Bunlardan ilkinin adı “IV. David’in Gürcü Birliğini Sağlaması”dır. Tellioglu bu kısımda IV. David’in (1089-1125) Gürcü Krallığı’nın başına geçmesiyle birlikte başlayan Gürcü yükselişini, bu yükselişte ülkesine bizzat getirdiği ve büyük bir ordu kurduğu Kıpçakların oynadıkları rolü, Gürcülerin Selçuklulara karşı yürüttükleri askerî seferleri ve birleşik Gürcistan’ın kuruluş sürecini ayrıntılı bir biçimde anlatmaktadır. Bu bölümün ikinci ana başlığı ise “Kral David’in Ölümü ve Gürcistan’da İç Karışıklıklar”dır. Burada IV. David’in hayatını kaybetmesinin ardından Gürcistan tahtına geçen varisleri döneminde gerçekleştirilen askerî, siyasî faaliyetlere ve ülke içerisinde ortaya çıkan isyanların bastırılmasında Kıpçakların oynadıkları rollere değinilmiştir. Müellif, “Kraliçe Tamara Dönemi (1184-1213)” adını taşıyan üçüncü başlık altında ise devletin önemli kademelerine kadar yükselen Kıpçakların yürüttükleri askerî-siyasî faaliyetlere, Gürcü feodal beyleri ile Kıpçaklar arasında yaşanan güç mücadelelerine ve Kraliçe Tamara’nın Anadolu Selçuklu ordularına karşı Doğu Anadolu ve Azerbaycan’da yürüttüğü askerî faaliyetlere yer vermiştir.

Kitabın üçüncü bölümünün (s.110-132) adı ise *Moğolların Ortadoğu’ya Yöneldiği Dönemde Türk-Gürcü İlişkileri*’dir. Bu bölüm iki ana başlıktan oluşmaktadır. “Türk-Gürcü İlişkilerinde Celaleddin Harzemşah Faktörü” adını taşıyan ilk başlık altında Celaleddin Harzemşah’ın (1220-1231) Kafkasya’ya gelişi süreci, bölgeye geldikten sonra Gürcülere karşı giriştiği askerî faaliyetleri, Kıpçaklar ile olan temasları, Tiflis’in hâkimiyet altına alınışı ve Alâeddin Keykubad (1220-1237) ile olan mücadeleleri ele alınmıştır. Bu bölümün ikinci ana başlığı ise “Moğolların Ortadoğu’da Etkili Olmaya Başlaması”dır. Bu kısımda ilk kez 1220’li yıllarda Kafkasya’ya gelen Moğolların, 1230’lu yıllardan itibaren ikinci kez Kafkasya’ya gelişleri ve Gürcistan ile Doğu Anadolu bölgesinde gerçekleştirdikleri askerî faaliyetleri hakkında

bilgiler verilmiştir. Akabinde Moğolların bölgeyi tamamen hâkimiyet altına alırları, Gürcistan'ın parçalanma süreci, İlhanlılar devrinde yaşanan Türk-Gürcü münasebetleri ve Ortodoks Kıpçakların kurmuş oldukları beyliğin Gürcülerle ve İlhanlılarla ilişkileri kısa bir şekilde ele alınmıştır.

Yazar kitabın *Ekler* (s.137-140) kısmında ise bölgenin farklı yüzyıllardaki siyasî durumunu gösteren dört adet harita kullanmıştır.

Sonuç olarak, hem dönemin şahidi olan Ermeni, Gürcü, Süryani, Bizans ve İslam kaynaklarından hem de çeşitli dillerdeki araştırma eserlerinden faydalanılarak kaleme alınan bu kitap, XI-XIII. yüzyıllar arasındaki Türk-Gürcü ilişkilerini bilimsel bir bakış açısı ile ele alan ve değerlendirmelere tabi tutan önemli bir eserdir. İbrahim Telliöglü, Gürcülerin o dönemde içerisinde buldukları askerî, siyasî vaziyeti, Kıpçakların Gürcü tarihinde oynadıkları rolü, Gürcistan'ın bölgesel bir güç haline gelme sürecini ve Moğol istilası sonrasında hem Gürcistan'ın hem de bölgenin içerisine düştüğü siyasî durumu çok açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya koymuştur. Bütün bu özellikleri kitabı önemli hale getirmektedir.